

ANNALES SCIENTIA POLITICA

VOLUME 11, NUMBER 2, 2022

ANNALES SCIENTIA POLITICA

Vol. 11, No. 2, 2022

SOKOLOVÁ, K.: Kónya, P.: *Churches in the Kingdom of Hungary in the 17th and 18th centuries*
(Book review). Annales Scientia Politica, Vol. 11, No. 2 (2022), pp. 93 – 95.

KLAUDIA SOKOLOVÁ

Institute of History
Faculty of Arts
University of Prešov
Slovak Republic
E-mail: klaudia.sokolova.1@smail.unipo.sk

CIRKVI V UHORSKU V 17. A 18. STOROČÍ

Kónya, P.

Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2020. 356 s.

ISBN 978-80-555-2876-2

KLAUDIA SOKOLOVÁ

Institute of History
Faculty of Arts
University of Prešov
Slovak Republic
E-mail: klaudia.sokolova.1@smail.unipo.sk

Autori publikácie *Cirkvi v Uhorsku v 17. a 18. storočí*, Peter Kónya, Annamária Kónyová, Peter Šturák a Peter Zubko, si vybrali neľahkú úlohu, keď sa rozhodli spracovať konfesiónalný vývin v danom období. To je charakteristické dynamikou rýchlo sa meniacich dôležitých udalostí a procesov ovplyvňujúcich náboženské pomery v krajine. Publikácia má, ako uvádzajú samotní autori, „ambíciu najprv stručne predstaviť a stručne zhodnotiť všetky tieto historické udalosti a procesy, stojace pri utváraní modernej konfesiónalnej mapy Uhorského kráľovstva“ (s. 6) a zároveň čitateľom priblížiť vývin najvýznamnejších náboženstiev a cirkví v krajine v 17. a 18. storočí.

Hneď v úvodnej kapitole nás autor Peter Kónya sprevádza medzníkmi konfesiónalného vývinu Uhorska v ranom novoveku, a to obdobím po moháčskej bitke, kedy sa začína v Uhorsku šíriť reformácia spojená so vznikom dvoch nových, protestantských cirkví, následne ju vystrieda rekatolizácia zavŕšená „tragickým desaťročím“, protihabsburské povstania, ktoré si kládli za cieľ aj náboženskú slobodu, masívna kolonizácia a koncom 18. storočia nastáva obdobie tolerancie, v ktorom dochádza k občianskemu zrovnoprávneniu katolíckej cirkvi s inými cirkvami v Uhorsku.

Objektom záujmu v ďalších kapitolách sú už dejiny konkrétnych cirkví. Vývoj katolíckej

cirkvi opísal Peter Zubko. Sústredil sa pri tom na následky moháčskej porážky a konsolidáciu pomerov cirkvi, charakterizoval situáciu katolíckeho kléru v danom období, načrtol rozšírenie protestantizmu aj cirkevnú organizáciu v čase osmanskej okupácie, zaujímavým exkurzom je ilustrácia situácie jednej z najvýznamnejších uhorských cirkevných inštitúcií na základe konkrétnych udalostí odohrávajúcich sa v Jágerskej kapitule. Osobitná pozornosť sa venuje činnosti prvých rekatolizačných arcibiskupov aj katolíkov pôsobiacich na území okupovanom Turkami, osobitne sa venoval aj aktivitám ostrihomského arcibiskupa, Petra Pazmányho, v texte sa taktiež zaoberá reorganizáciou pomerov po oslobodení spod tureckej nadvlády a vládou Márie Terézie a Jozefa II.

Gréckokatolícku cirkev spracoval v samostatnej kapitole Peter Šturák. Príspevok opisuje snahu gréckokatolíkov o uznanie Mukačevskej eparchie Svätou stolicou. V tomto kontexte sa čitateľ oboznámi s problematikou vzniku Užhorodskej únie a snahami biskupa Bazila Tarasoviča šíriť myšlienku prijatia zjednocovacej idey. Popri voľbe nového biskupa Petra Parténia Petroviča sa začala katolícka hierarchia zaoberať otázkou existencie mukačevského biskupstva a aj nasledujúce obdobie sa musela gréckokatolícka cirkev pasovať so skutočným naplnením jednotlivých bodov Užhorodskej

únie, ktoré autor detailne vykresľuje. Vyzdvihuje činnosť a úspechy ďalších biskupov, menovite sú to napríklad Jozefa de Camillisa, Juraja Bizanciho, Šimona Štefana Oľšavského, Juraja Gabriela Blažovského, Michala Manuela Oľšavského a Jána Bradáča ako jeho pomocníka, za pôsobenia ktorých bola v roku 1771 Mukačevská eparchia potvrdená aj bulou *Eximinia regalium* a „tým sa zväčšilo dlhé obdobie boja gréckokatolíkov za svoju cirkevnú nezávislosť“ (s. 201). Príspevok je v závere venovaný činnosti biskupa Andreja Fedoroviča Bačinského, ktorého pôsobenie sa v cirkvi označuje ako jej zlatý vek. Autor štúdiu dopĺňa citovaním konkrétnych prameňov.

Históriu reformovanej cirkvi v Uhorsku v ranom novoveku predstavila Annamária Kónyová. Šírenie švajčiarskej reformácie a konštituovanie reformovanej cirkvi je štruktúrované do niekoľkých etáp, pričom sa poukazuje aj na otázku jazykovej či etnickej determinácie. Proces konštituovania cirkvi autorka člení územne do piatich podkapitol: priebeh v oblasti Zátisia, Predtisia, na území okupovanom Osmanmi, v oblasti Horného Podunajska a v Zadunajska. Rovnako, ako evanjelická, sa aj reformovaná cirkev snažila zamedziť šíreniu radikálnych reformačných smerov, konkrétne sa autorka zamerala na hrozbu antitrinitarizmu. Ďalšia kapitola sa zaoberá vnútorným životom kalvínskej cirkvi v 16. – 17. storočí, napríklad územným usporiadaním, organizáciou cirkvi, prostredníctvom kanonických vizitácií uvádza konkrétne príklady vnútorného života v cirkevných zboroch. Vývin reformovanej cirkvi v 17. a 18. storočí je zaznamenaný v záverečných dvoch kapitolách.

Dejiny uhorskej evanjelickej cirkvi a. v., ortodoxnej cirkvi a židov v Uhorsku prezentuje v posledných troch kapitolách Peter Kónya.

Príspevok o uhorskej evanjelickej cirkvi a. v. v 17. a 18. storočí ponúka krátky exkurz o synode zvolanej do Žiliny v roku 1610. „Územie desiatich dolnouhorských stolíc bolo na synode rozdelené do troch superintendencií“ (s. 281). Závery bolo nutné rozšíriť aj na územie ostatných stolíc, preto bola zvolaná ďalšia synoda v roku 1614 do Spišského Podhradja, kde boli vytvorené dve superintendencie na východe krajiny. Autor sa zamerá aj na vzťahy evanjelickej a reformovanej cirkvi a ich vývin, rovnako vyzdvihuje uhorskú evanjelickú literatúru a vedu. Obdobie rekatolizácie a protihabsburských

povstaní spojených s bojom za náboženskú slobodu, je v texte doplnené aj o konkrétne príklady odoberania a navrátenia evanjelických kostolov, fár a škôl. Vykreslená je aj problematika voľby nových superintendentov, šírenie pietizmu medzi evanjelikmi, synoda v Ružomberku, ktorej závery sa týkali nového územnosprávneho členenia cirkvi. V texte je opísané aj obdobie konca 17. storočia, označované evanjelickou spisbou ako „tragické desaťročie“. Vývin evanjelického školstva je zaznamenaný prostredníctvom vývinu Kolégia hornouhorských stavov v Prešove. „Po Satmárskom mieri začalo dlhé obdobie tzv. tichej rekatolizácie, trvajúcej sedem desaťročí, až do vydania Tolerančného patentu Jozefa II.“ (s. 302). Evanjelickej cirkvi a. v. nepomohlo ani obnovenie šopronských článkov, Resolutio Carolina a iné panovnícke nariadenia. Vytvorené boli podmienky pre postupnú konsolidáciu cirkvi. Jedinou oporou cirkvi sa v tomto období stávajú evanjelickí zemanovia.

Dejinám ortodoxnej cirkvi v Uhorsku v ranom novoveku sa taktiež venoval Peter Kónya. V úvode vykreslil situáciu príchodu Rumunov, Srbov a Rusínov na územie Uhorska, opísal vnútorné fungovanie cirkvi ako uzavreté komunity, pôsobenie kláštorov ako stredísk náboženského života, venoval sa aj problematike potulnej cirkevnej správy, ktorú vystriedali opáti ortodoxných kláštorov. Jednotlivé etniká sa usadili na rozličných územiach: od usadenia Rusínov na severovýchode Uhorska sa stal ich centrom kláštor v Mukačeve, Srbi obsadili juh krajiny a Rumuni prevažne Sedmohradsko. Zmeny vo vývine cirkvi prinieslo obdobie reformácie a vznik cirkevných únií. Prísťahovalectvo balkánskeho obyvateľstva spôsobilo nárast počtu ortodoxného kresťanského obyvateľstva. „Keď v rokoch 1784 – 1787 dal Jozef II. vykonať v Uhorsku prvé sčítanie ľudu, ortodoxní veriaci zaujali druhé miesto v krajinách Svätoštefanskej koruny (vrátane Sedmohradska a Chorvátska), s podielom 21 %“ (s. 327). K významnej zmene postavenia prispel zákon prijatý uhorským snemom z roku 1790, ktorý vypovedal o úplnej emancipácii ortodoxného obyvateľstva.

Zatiaľ čo rozvrat krajiny po bitke pri Moháči pomohol šíreniu myšlienok reformácie, postavenie židov sa zhoršilo. Ako uvádza Peter Kónya, „stratili židia akúkoľvek právnu ochranu a ich majetok sa stal ľahkou korisťou vojska, zemanov a miest“ (s. 329). Tento stav sa nezmenil

ani v nasledujúcom storočí, v ktorom sa striedali protihabsburské povstania so silnejšou rekatolizáciou, čo podnietilo rast náboženskej intolerancie. Najpriaznivejšie podmienky mali židia v Sedmohradsku. V Dolnom Uhorsku a Zadunajsku si ich pod ochranu zobrali prosperujúce obce a na západe krajiny niektoré magnátske rody. Autor ďalej poukazuje na významné zmeny, ku ktorým dochádza až za vlády Márie Terézie a Jozefa II. Vďaka ich podpore vrástol počet židov v krajine.

Autori tak spracovali uhorské dejiny v období od moháčskej bitky až po rok 1781, kedy vydal osvietenský panovník, Jozef II., tolerančný patent. Záverom možno konštatovať, že z tohto pomerne krátkeho časového úseku vzišlo do 19. storočia *„Uhorsko s novými podmienkami pre pôsobenie cirkví, ktorých ďalší vývin však v rozhodujúcej miere ovplyvnili už predchádzajúce storočia.“*